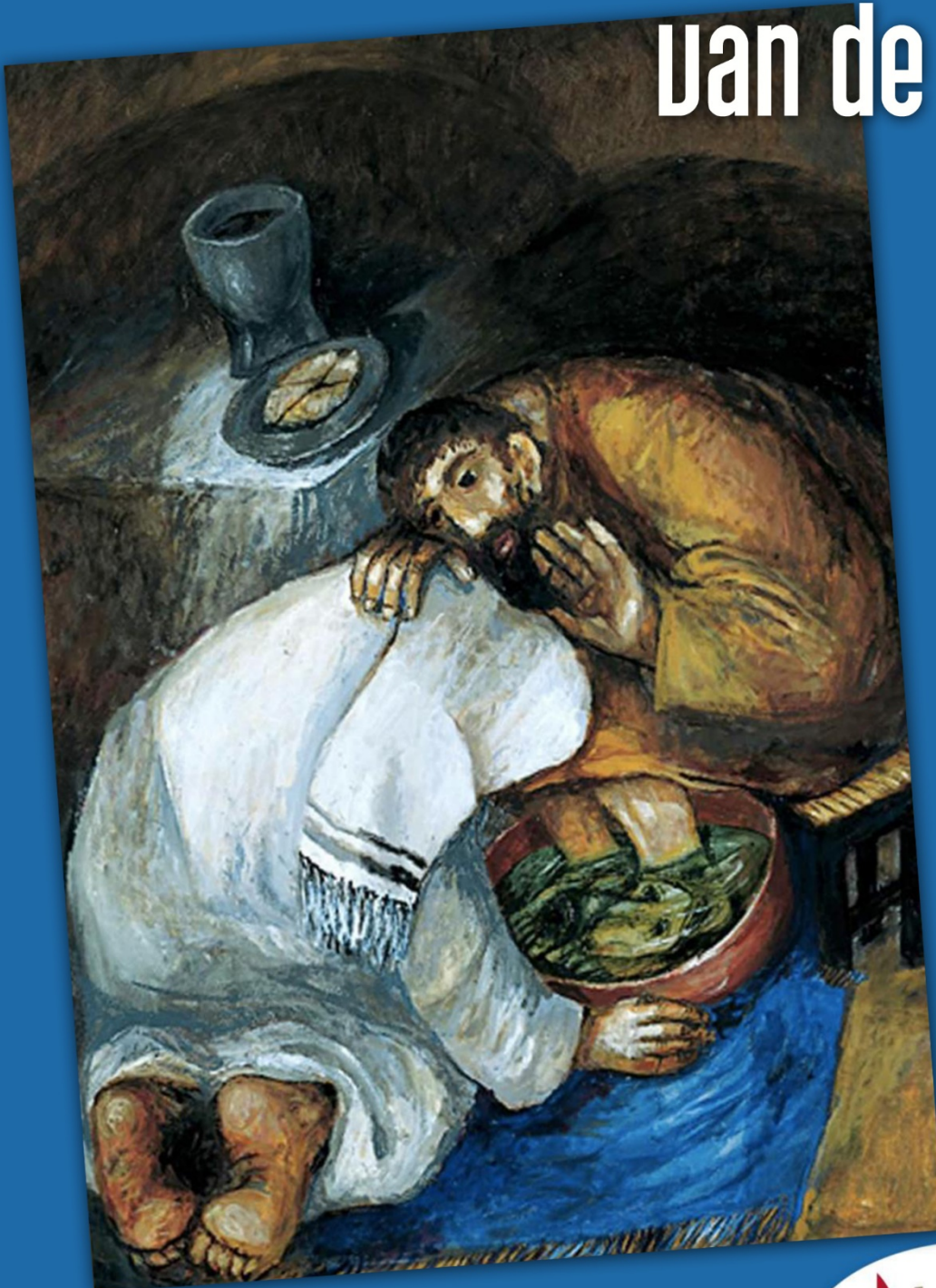

Dekenale vorming diaconie

BASISIMPULS

Diaconie in het hart van de kerk

2020-2021

Dekenale vorming diaconie: basisimpuls CCV – Gent 2021

1 Diaconale spiritualiteit: de voetwassing

Joh 13,1-20

1 Het paasfeest was ophanden. Jezus wist dat zijn uur gekomen was: nu zou Hij de wereld verlaten om naar de Vader te gaan. Voorheen hield Hij al van degenen die Hem in de wereld toebehoorden, maar nu zou Hij hun zijn liefde betonen tot het uiterste.

2 Het gebeurde tijdens een maaltijd. De duivel had inmiddels iemand ertoe aangezet Hem over te leveren: Judas, de zoon van Simon Iskariot. 3 Jezus, die wist dat de Vader Hem alles in handen had gegeven en dat Hij van God gekomen was en naar God zou teruggaan, 4 stond van tafel op, legde zijn bovenkleden af en bond een linnen schort om zijn middel. 5 Daarna goot Hij water in een waskom en begon Hij de voeten van zijn leerlingen te wassen. Hij droogde ze af met de schort om zijn middel. 6 Zo kwam Hij bij Simon Petrus. 'Heer,' zei deze, 'gaat U mij de voeten wassen?' 7 Jezus gaf hem ten antwoord: 'Wat Ik doe, daar heb je nu geen begrip van; later zul je het begrijpen.' 8 Petrus hield vol: 'Nooit in der eeuwigheid zult U mij de voeten wassen!' Maar Jezus zei: 'Als Ik je voeten niet mag wassen, hoor je niet bij Mij.' 9 'Heer,' zei Simon Petrus toen, 'dan niet alleen mijn voeten, maar ook mijn handen en mijn hoofd.' 10 Maar Jezus antwoordde: 'Wie in bad is geweest, is helemaal gezuiverd; buiten de voeten hoeft hij niets meer te wassen. Zo zijn ook jullie gezuiverd – hoewel niet allemaal.' 11 Hij wist namelijk wie Hem zou overleveren; daarom zei Hij: 'Jullie zijn niet allemaal gezuiverd.' 12 Toen Hij hun voeten had gewassen en zijn bovenkleden had aangetrokken, nam Hij weer aan tafel plaats en zei: 'Begrijpen jullie wat Ik gedaan heb? 13 Jullie noemen Mij meester en Heer, en terecht, want dat ben Ik. 14 Welnu, als Ik, jullie Heer en meester, jullie voeten heb gewassen, dan behoren jullie ook elkaar de voeten te wassen. 15 Ik heb jullie het voorbeeld gegeven: je moet doen zoals Ik voor jullie heb gedaan. 16 Waarachtig, Ik verzeker jullie: een knecht is niet meer dan zijn meester, en een gezant niet meer dan degene die hem zendt. 17 Nu je dat weet: gelukkig ben je als je er ook naar handelt.

18 Ik kan dit niet van jullie allemaal zeggen: Ik weet wat voor mensen Ik heb uitgekozen. Maar de Schrift moet in vervulling gaan: Hij die mijn brood eet, heeft zich tegen Mij gekeerd. 19 Ik zeg het jullie dus nu al, voordat het zover is, dan zul je, als het zover is, geloven dat Ik het ben. 20 Waarachtig, Ik verzeker jullie: wie iemand opneemt die Ik gezonden heb, neemt Mij op; en wie Mij opneemt, neemt Hem op die Mij gezonden heeft.'

Om over diaconie te spreken, willen we ons laten inspireren door het verhaal van de voetwassing, uit het evangelie van Johannes, hoofdstuk 13, vers 1-20. Het kan de bron vormen voor een rijke diaconale spiritualiteit.

Het verhaal kent ook vele afbeeldingen en voorstellingen, die ons elk op hun beurt kunnen inspireren. We legden dit verhaal ook aan onze vier getuigen voor, met de vraag of en hoe dit verhaal hen inspireert in wat ze doen.

Uit hun reacties puurden we **vier accenten** die in het verloop van het evangelieverhaal zichtbaar worden. U ziet ze hier alle vier samen, we verkennen ze één voor één.

1. Jezus' zelfontlediging: beeld van de Vader
2. Het protest van Petrus: over de noodzaak van onze bekering
3. Jezus' navolgen: elkaar de voeten wassen.
4. Dienstbaarheid als spoor naar God.

1. Jezus' zelfontlediging: beeld van de Vader

Wat Jezus doet in dit verhaal heeft grote betekenis. Niet alleen letterlijk, maar ook symbolisch. Jezus toont ons niet alleen een moreel voorbeeld, maar openbaart wie Hijzelf is, en zo wie de Vader is. Liefde tot het uiterste, totale zelfgave, voor mensen. Het verhaal gaat eerst over wie God voor ons is, in plaats van over wat wij te doen hebben.

De context van de voetwassing is het laatste avondmaal, en bij Johannes het afscheid van Jezus. Hij weet dat zijn uur gekomen is en Hij de wereld gaat verlaten om naar de Vader terug te gaan. Nog een laatste keer wil hij de leerlingen in een gebald gebaar laten zien wie de Vader is die hem gezonden heeft.

Dit uitgangspunt is het eerste wat Eddy De Pauw in het verhaal heeft getroffen. Luisteren we even.

Is het niet ongelooflijk dat de Bijbelse God naar mensen omziet, dat Hij afdaalt, dat Hij die bestond in de gestalte van God er zich niet heeft aan willen vastklampen gelijk aan God te zijn? Maar dat Hij zich ontledigd heeft, en de gestalte van een slaaf heeft aangenomen, en zo aan de mensen gelijk is geworden. En dat Hij als mens verschenen, zich heeft vernederd, en gehoorzaam werd tot de dood, de dood aan een kruis.

Dit is in ieder geval wat Marina Botta in het verhaal heeft geraakt én wat haar inspireert in haar diaconaal werk.

2. Het protest van Petrus: over de noodzaak om God toe te laten

Wat Jezus doet is verbazingwekkend: de grote Heer en Meester wordt een knecht die begint de leerlingen de voeten te wassen, een vuil werkje dat in de regel enkel door buitenlandse slaven werd gedaan.

Petrus is ontzet, en verzet zich. Omdat hij vindt dat dat beneden Jezus' stand is, beneden zijn waardigheid? Of is er ook een andere reden?

We vroegen Renaat Aelbrecht hoe hij de reactie van Petrus begrijpt.

Sieger Köder

Onze voeten symboliseren onze levensweg. Ons voetspoor vertelt ons levensverhaal, met zijn goede en aangename herinneringen, maar ook met zijn pijnlijke en kwalijke kanten. Daarom willen we onze voeten niet zo vlug aan anderen tonen. Ze staan voor het verzamelde 'stof' en 'vuil' van ons hele leven.

Maar juist die voeten, die de sporen dragen van onze hele levensreis, die wil Jezus wassen. Hij wil ons van dat stof en vuil bevrijden. Daarvoor vraagt Hij onze toestemming. Alleen als jullie dat toelaten kan Ik iets voor jullie doen, zegt Jezus. *“Wanneer ik je voeten niet mag wassen, hoor je niet bij Mij.”* (Joh 13,8)

Misschien is het verrassend, maar diaconie begint met je leven aan Jezus toe te vertrouwen, met Hem toe te laten, met de geruststelling dat Hij met liefde naar ons kijkt. Om missionair, vreugdevol en dienstbaar christen te zijn in deze wereld, zegt paus Franciscus, is het urgent dat elke christen zijn persoonlijke ontmoeting met Christus vernieuwt. *“Ik nodig iedere christen uit, waar hij ook is en in welke situatie hij zich ook bevindt, om vandaag nog zijn persoonlijke ontmoeting met Christus te hernieuwen”* (De vreugde van het evangelie, 3).

Misschien draait ons christen te zijn te veel om inzet, verplichting, verantwoordelijkheid, vergaderingen en werkgroepen, en zijn we uit het oog verloren dat het niet zozeer gaat om iets wat van ons gevraagd wordt, maar om iets dat ons gegeven is.

Laat God in je leven toe, en je gaat heel anders kijken naar jezelf, én naar anderen. Je wordt vanzelf open, mild, dienstbaar.

3. Jezus' navolgen: elkaar de voeten wassen

Zo komen we bij de volgende stap in het verhaal, en ons derde accent.

Eens we Jezus hebben toegelaten in ons leven, komt het erop aan om wat Hij voor ons gedaan heeft, ook voor anderen te doen. Diaconie is geen sociaal werk, maar navolging van Jezus. In onze daden op Hem gaan lijken. Elkaar de voeten wassen, zoals Hij dat Hij voor ons heeft gedaan.

Juist het voorbeeld van Jezus is wat Veerle De Clercq bijzonder inspireert. Luister naar de drie bewegingen die haar bijzonder treffen in de manier waarop Jezus te werk is gegaan: Hij legt zijn bovenkleden af, omgordt zich met een linnen doek, en knielt.

Veerle De Clercq vertelt

Diaconie is geen betuttelende liefdadigheid, maar knielen en afdalen om relatie aan te gaan met mensen. Die relatie is wezenlijk, de ontmoeting, het menselijk contact. Je kan maar iets voor iemand doen, als je eerst met iemand bent, mee gaat, luistert, beluistert, erkenning geeft. Het oplossen van problemen staat niet voorop, hoe zouden we dat in ziekte, armoede of rouw ook kunnen?

Jezus volgen is ons ontledigen, onze status en oordeel loslaten en 'aan de mensen gelijk worden'. Pas als ik mijn eigen bezit en positie had losgelaten, zei Franciscus van Assisi eeuwen geleden al, pas dan begon ik nabij te komen aan de uitgestoten melaatsen die in de bossen rond de stad aan hun lot werden overgelaten. Wie de meerdere wil zijn, en iets voor de ander wil betekenen, moet eerst de mindere worden, de dienaar, moet op ooghoogte komen, of zelfs nog iets lager, zoals op het bekende beeld van Franciscus die knielt voor een melaatse, zoals Jezus knielt bij de voetwassing.

4. Dienstbaarheid als spoor naar God

We komen aan ons laatste accent. Het zit vervat in het slot van het verhaal.

‘Wie iemand opneemt die Ik gezonden heb, neemt Mij op, en wie Mij opneemt, neemt Hem op die Mij gezonden heeft.’ (Joh 13,20)

In de regel van Benedictus luidt het: in armen, zieken, vreemdelingen... ‘ontvangt men Christus in het bijzonder’.

Kan je in de arme Christus ontmoeten?

We vroegen aan Veerle De Clercq of ze dat herkende.

De diaconie is niet in de eerste plaats een ethische plicht als gevolg van ons geloof. De beleving ligt veel dieper, het is een **rendez-vous met Christus**, omdat Hij zich met allen die vergeten en verloren waren heeft geïdentificeerd. Juist in de diaconie beleven we onze (geloofs)relatie met Christus. *“Ik verzeker jullie, alles wat je voor één van deze minste broeders van Mij hebt gedaan, heb je voor Mij gedaan” (Mt 25,40)*

Diaconie veronderstelt ontmoeting. In het gelijk worden aan de arme, ontdek ook ik mijn eigen arme zaligheid: dat ik alles van God heb te ontvangen. Dat ik Zijn veelgeliefde ben, en Zijn liefde overvloedig naar mij uitgaat. Zo kan in de ontmoeting met de arme medemens, Christus mijn schamele leven binnenkomen om het met zijn liefde te vullen en word ik uitgedaagd om meer christen te worden.

Wie zijn hart voor God opent, wordt dienstbaar, gaat doen wat Jezus deed. Dat hoorden we al. Tegelijk mogen we ontdekken dat dienstbaar zijn voor anderen, zich de noden van anderen aantrekken, ons ook op weg zet en open maakt voor God.

Besluit

Het verhaal van de voetwassing draagt een rijke diaconale spiritualiteit in zich. Het kan ons helpen de evangelische betekenis van de diaconie te herontdekken.

De diaconie is inzet ‘pro Deo’: het draait niet om onze prestatie, maar om Zijn liefde. Om zelf daarvan te leven, en ons door Hem de voeten te laten wassen. En zo in staat te zijn, geïnspireerd door Zijn liefde, dat ook voor elkaar te doen.

Aan Jaak Pauwels dank ik het beeld van de kelner, de ober in het restaurant, die ons bedient. Als het eten lekker was, bedanken we hem of haar aan het eind van de maaltijd. En dan krijg je als antwoord: ik zal het gaan zeggen in de keuken, aan de kok. Ik heb er niet zo veel verdienste aan, ik geef alleen maar door. Al het goede komt van iemand/iemand die onzichtbaar is gebleven.

Dat is diaconale spiritualiteit: het draait niet om mij, maar om Gods liefde. Dat we Hem toelaten ons de voeten te wassen. Om dan, in Zijn spoor, dat ook bij anderen te doen.

2 Diaconie: wezenlijk voor de Kerk

2.1 De zending van de Kerk

We hoorden reeds van de bisschop dat de Kerk is er niet voor zichzelf, maar voor het heil van de hele wereld. Het is dus de roeping van de Kerk om voor de wereld een teken, een sacrament te zijn van Gods liefde voor alle mensen. De kerkgemeenschap is geroepen om een plaats te worden waar God nu reeds kan realiseren wat Hij bedoelt voor heel de schepping. Een plaats waar God reeds 'thuis' kan komen.

In een gemeenschap (parochie) waar God thuis is:

- kan Hij zich uitspreken, en wordt er naar Hem geluisterd (verkondiging)
- kan Hij ongedwongen samen zijn met mensen en wordt zijn aanwezigheid gevierd (liturgie)
- kan Hij zijn plannen tot werkelijkheid maken, wordt zijn liefde beleefd en gedaan (diaconie).

[Luisteren we even naar Marina Botta]

Het is heel belangrijk dat deze drie kernopdrachten van de Kerk met elkaar verbonden worden en in voortdurende wisselwerking staan met elkaar. Wanneer één van de polen wordt afgesneden of vergeten, dan verliest de Kerk aan zeggingskracht, geloofwaardigheid en vitaliteit. Als ze integendeel worden samengehouden, dan kan de Kerk werkelijk 'universeel sacrament van heil' (CKK, 744) worden voor de wereld, zoals de catechismus het verwoordt. Alleen in de samenhang van die drie kernopdrachten kan de Kerk teken zijn van Gods liefde voor de wereld (licht op de berg, zout en gist in het deeg).

2.2 Ten dienste van de Shalom en de doorbraak van Gods Rijk

De Kerk staat dus in dienst van Gods bedoeling, zijn 'plan', met de wereld. Volgens de Bijbel is het einddoel van dat plan de 'Shalom'. In Leviticus lezen we: "Als wij ons aan Gods bepalingen houden (Lev 26, 3), zal Hij ons de shalom geven (Lev 26, 6). Shalom is dus een verbondswoord: God heeft een afspraak met zijn volk gemaakt, Hij zal voor shalom zorgen. Maar de afspraak gaat veel verder dan zijn volk. De profeet Micha bijvoorbeeld zegt dat het wel degelijk over de hele wereld gaat: 'tot aan de einden der aarde brengt Hij (hier nog de beloofde Messias) Shalom' (Mich 5, 2-4a). Voor ons is die shalom met Jezus al gekomen. Hij schenkt ons een bijzondere vrede, die vrij is van veroordeling: 'Ik laat jullie vrede na; mijn vrede geef ik jullie, zoals de wereld die niet geven kan' (Joh 14, 27).

Shalom voor de wereld! Gemakshalve zouden we dat kunnen vertalen als 'wereldvrede'. Maar in de Bijbel betekent shalom veel meer: het gaat over 'welzijn, gezondheid, geluk en voorspoed, die bovendien voortkomen uit goede verhoudingen'. Shalom zegt dus iets over onze omgang met elkaar en met de wereld, en is daarom méér een doe-woord dan een wens-woord. Als wij ons aan Zijn bepalingen houden, dan werken wij actief mee aan de shalom, de wereld waar God van droomt, het Rijk Gods. God vraagt ons om een begin te

maken met Zijn nieuwe samenleving, plaats te zijn waar Gods Rijk te proeven is. Want wat God wil, Gods wil dus, is shalom voor de hele wereld. Het is aan ons om Zijn wil beantwoorden. Met ons leven geven we antwoord op het 'Uw wil geschiede'.

[We luisteren naar wat Veerle daarover zegt.]

Daarmee komen we bij de wezenlijke zending van de Kerk:

2.3 Diaconie: van levensbelang voor de Kerk

Vanuit Gods wil en belofte: 'shalom voor de wereld', wordt iedereen dus gezonden om 'shalom' zijn voor elkaar.

We hoeven slechts eerlijk naar ons eigen leven te kijken, om te beseffen dat we 'alleen' nergens staan. We kunnen niet zonder de anderen die met ons op weg gaan en aan wie we ons optrekken. Dat is al één reden om gemeenschap te vormen.

[Luisteren we naar Marina]

Maar nog méér is er de uitdrukkelijke vraag van God om een stad op de berg te zijn en een licht voor de wereld. Jezus leest bij het begin van zijn openbaar leven in de synagoge uit Jesaja 61: *"De geest van God, de HEER, rust op mij, want de HEER heeft mij gezalft."* Maar meteen wordt duidelijk waartoe God Hem zalft: niet voor zijn eigen heil. De tekst vervolgt immers: *"Om aan armen het goede nieuws te brengen heeft Hij mij gezonden, om aan verslagen harten hoop te bieden, om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan geketenden hun bevrijding, om een genadejaar van de HEER uit te roepen."* En met de woorden *"vandaag gaat deze Schrifttekst in vervulling" (Luc 4, 21)* zegt Jezus volmondig ja tegen die opdracht.

Jezus' zending is ook onze zending. God onze Heer zalft, heiligt en heelt ook ons in onze doop. Maar dat doet Hij tot heil van de verslagenen en gevangenen. De liefde van God richt zich dóór ieder van ons náár de ander. Laten we de betekenis daarvan goed tot ons doordringen: Gods liefde kan niet ervaren worden als ze stopt bij onszelf. Dat maakt dat we, áls we willen leven in Zijn liefde, niet anders kunnen dan relaties aangaan met onze naasten en gemeenschap vormen en beleven, tot heil en shalom van de hele wereld.

Als we hierbij stilstaan, kunnen we als Kerk niet beweren het Lichaam van Christus te zijn, zonder Hem te volgen in het jawoord aan de verslagenen, de gevangenen en de minsten. Indien de Kerk werkelijk wil bijdragen tot de doorbraak van het Rijk Gods, kan ze dat alleen in de diaconie, en dit in navolging van Jezus zelf. Dus ja, om deze en vele andere redenen is diaconie dus wezenlijk voor de Kerk.

[Luisteren we opnieuw naar Veerle]

2.4 De kerkelijke inbedding van diaconie

Als diaconie dan zo essentieel tot Kerk-zijn behoort, dan kan en mag ze niet uitbesteed worden, maar moet ze ingebed zijn in de Kerk zelf, dan moet ze voortkomen uit de gemeenschap en er mee verbonden zijn en blijven. En dat omhelst verschillende aspecten, die we in het kader van deze vorming voor onszelf en voor onze parochiegemeenschap willen bevragen:

1. Diaconie, dienstbaarheid, is een opdracht voor alle christenen, niet alleen voor specialisten.

Dan is de eerste vraag aan elk van ons heel persoonlijk: wie is de naaste die ik bezoek, of onthaal, voed of kleed.

Natuurlijk zijn er in de geloofsgemeenschap mensen die zich op een meer bijzondere wijze engageren in de diaconie. Een bijzondere rol is daarbij weggelegd voor de diakens. Zij zijn niet alleen een 'sacrament' dat verwijst naar Christus, de Diener, maar ze moeten de gemeenschap voortdurend er aan herinneren de lijdenden, armen, zieken, gevangenen, vluchtelingen ... niet te vergeten. We kunnen ons de vraag stellen: hoe zien en ervaren wij de diakens? Als diegene aan wie de diaconie delegeren, of als een katalysator voor het diaconale bewustzijn van de gemeenschap?

2. Diaconie is gemeenschapsvormend en bouwt dus evenzeer als de liturgie de Kerk als Lichaam van Christus op.

Waar en op welke manier is de diaconie stichtend en scheppend voor onze kerkgemeenschap? Hoe helpt ze de Kerk om hier en nu al vorm te geven van het Rijk Gods?

3. Diaconie bouwt de Kerk pas op als ons engagement tenminste vertrekt vanuit het geloof en onze verbondenheid met God en Christus.

Wat beweegt ons om de naastenliefde vorm geven? Is het uit pure menslievendheid of solidariteit dat we 'iets doen voor anderen'? Of is het een doorgeven van de liefde en de zegening die we van God ontvangen. Misschien kunnen we het zelfs ervaren als een wederzijds geschenk van 'God en Christus ontmoeten in de ander'?

Met deze vragen voel ik me uitgenodigd om mijn diaconale houding als gelovige en als deel van onze Kerkgemeenschap te her-evalueren. Jullie ook?

3 De band met verkondiging en liturgie

In de vorige impuls werd gesteld dat, als een kerkgemeenschap trouw wil zijn aan haar Bijbelse wortels, de verkondiging, de liturgie en de diaconie dan in voortdurende wisselwerking dienen te staan met elkaar. Dit punt willen we nog wat verder uitdiepen. Hoe kunnen we de wisselwerking schetsen tussen de diaconie en de twee andere opdrachten van de Kerk?

3.1. De wisselwerking tussen diaconie en verkondiging (catechese):

3.1.1. Enerzijds blijft alle geloofsverkondiging krachteloos en 'hol', als ze niet uitloopt op concrete dienstbaarheid en daden van liefde.

De apostel Jakobus zei het reeds met klem: 'Luister niet alleen naar het woord, maar handel er ook naar; anders bedriegt u uzelf.' (Jak 1, 22) En ook: 'Wat baat het een mens te beweren dat hij geloof heeft, als hij geen daden kan laten zien? Kan zo'n geloof hem soms redden? ... Bewijs me eens dat u geloof hebt, als u geen daden kunt tonen; dan zal ik u uit mijn daden mijn geloof bewijzen. (Jak 2, 14.18).

[Over de wisselwerking tussen woorden en daden hadden we het met Eddy De Pauw, diaconaal pastoraal werker in Aalst]

Het Evangelie verkondigen veronderstelt dus méér dan luisteren naar de Bijbel en spreken over het geloof! Het veronderstelt niet alleen getuigenis afleggen van het geloof, maar ook een concreet groeien in vertrouwen, hoop en liefde, door woord én daad! Aansprekende verkondiging vraagt om een bepaalde levensstijl, een manier van leven.

Inderdaad, de boodschap 'dat God alle mensen graag ziet, dat zijn liefde krachtiger is dan alle kwaad en menselijke zwakheid', die boodschap krijgt maar overtuigingskracht in de mate dat christenen dit concreet vertalen in hun samenleven met elkaar (fraterniteit), in hun dienstbaarheid en inzet voor een betere wereld, en in hun attente omgang met mensen die op één of andere manier lijden en kwetsbaar zijn. Het zijn trouwens net deze mensen die kunnen verhinderen om al te gemakkelijk of te naïef over de liefde van God of over de verrijzenis te spreken. Vanuit hun levenservaringen stellen ze vaak heel pertinente vragen aan de gelovigen.

Het is precies in de concrete vormen van diaconie dat 'het koninkrijk van God' dat wij verkondigen zichtbaar wordt, en dat we als gelovigen inderdaad de werkzaamheid van Gods helende en verbindende Geest kunnen ontdekken. Hoe groot de barmhartige liefde van God is, dat kunnen we het sterkst ontdekken in ontmoetingen met mensen in situaties van lijden, armoede, gekwetstheid, ...

3.1.2. Anderzijds heeft diaconie die echt ‘kerkelijk’ wil zijn, die echt vanuit de Kerk wil vertrekken, ook de verkondiging nodig.

Gods aanwezigheid herkennen in onze menselijke werkelijkheid vraagt om een ‘gelovige duiding’, om ‘belijdenis’ en woorden van geloof. De vragen uit Mattheus 25 maken dat duidelijk: ‘Heer, wanneer hebben we U hongerig gezien en U te eten gegeven, of dorstig en U te drinken gegeven? Wanneer hebben we U als vreemdeling gezien en U opgenomen of naakt en hebben we U gekleed? Wanneer hebben we U ziek of in de gevangenis gezien en zijn we naar U toe gekomen?’ (Mt 25, 37-39) Dat we in mensen in nood Christus zelf kunnen ontmoeten, is geen vanzelfsprekende ervaring: ze wordt maar ‘toegankelijk’ dankzij een gelovige duiding van onze menselijke werkelijkheid.

[Marina Botta getuigt over hoe zij in het gelaat van mensen Christus herkent]

Om in het gelaat van mensen Christus te herkennen is er dus nood aan een soort van ‘mystagogische catechese’, die mensen helpt om de sporen van Gods liefde in de concrete werkelijkheid te leren zien en te benoemen. ‘Waar kan ik Gods liefde ontwaren in de werkelijkheid en de mensen die ik ontmoet?’ Gods liefde openbaart zich in en door menselijke daden van liefde.

3.2. De wisselwerking tussen diaconie en liturgie

3.2.1. Enerzijds kunnen we hier herhalen wat we daarstraks zeiden bij de verkondiging: ‘alle liturgie is krachteloos en ‘hol’, als ze niet uitloopt op concrete dienstbaarheid en daden van liefde.’

Jezus zelf, in een uitspraak die helemaal aansluit bij de profetische traditie uit het Oude Testament, waarschuwt in de Bergrede: ‘Niet ieder die Heer! Heer! tegen Mij zegt, zal het koninkrijk der hemelen binnengaan, maar alleen hij die de wil doet van mijn Vader in de hemel.’ (Mt 7, 22). In de liturgie loven we de naam van de Heer. Maar dat is niet genoeg op deel te krijgen aan zijn koninkrijk. We moeten ‘zijn wil doen’. Daarmee bedoelt Mattheüs: het in praktijk brengen van de levensregels van de Thora, die bedoeld zijn om de wereld om te vormen naar Gods project.

3.2.2. Anderzijds is de liturgie zowel een **bron** als een **leerschool** voor de dienstbare inzet van christenen.

Liturgie als bron

De liturgie – en bij uitstek de eucharistie – is ‘**bron**’ van diaconie omdat ze ons brengt tot de ontmoeting en vereniging met Christus, de dienaar bij uitstek. Want door onze vereniging met Christus worden we ook verenigd met elkaar. Ik kan de naaste maar liefhebben ‘in Christus’, vanuit het geloof dat Christus’ liefde uitgaat naar hem of haar, net zoals naar mij.

In zijn encycliek *Deus caritas est (God is liefde)* (2005), stelde paus-emeritus Benedictus XVI:

‘Vereniging met Christus is ook vereniging met al diegenen aan wie Hij zichzelf schenkt. Ik kan Christus niet voor mezelf alleen hebben; ik kan Hem alleen toebehoren in gemeenschap met allen die de zijnen zijn geworden of zullen worden. De communie trekt mij uit mezelf naar Hem toe en zo naar eenheid met alle christenen. We worden ‘één lichaam’, geheel en al samengevoegd in één enkel bestaan. Liefde tot God en naastenliefde zijn nu werkelijk verenigd.’ (nr. 14)

Volgens paus Benedictus vindt de liefde van de christen tot de naaste haar bron in de ontmoeting met Gods liefde. Die is de maatstaf en het ‘model’ van de naastenliefde zoals Jezus die leert: ‘Die bestaat erin dat ik ook de medemens die ik vooralsnog helemaal niet mag of zelfs niet ken, vanuit God liefheb. Dat is alleen maar mogelijk vanuit de innerlijke ontmoeting met God, die tot een gemeenschappelijk willen is geworden en zelfs reikt tot in het gevoel. Dan leer ik die ander niet meer alleen met mijn ogen en gevoelens te bekijken, maar vanuit het perspectief van Jezus Christus. Zijn vriend is mijn vriend.’ (*Deus caritas est*, nr. 18)

[Over dit liefhebben ‘vanuit Christus’ spreekt opnieuw Eddy De Pauw]

Het is dus vanuit onze ontmoeting met God en met Christus in de liturgie, dat we ook onze naasten als ‘Gods kinderen’, als ‘onze broeders en zusters’ leren (h)erkennen. De liturgie is daarvoor een echte ‘leerschool’.

Eucharistie als leerschool

Wie de eucharistie met aandacht viert en de rijke betekenis ervan leert kennen, zal stilaan ontdekken dat de eucharistie van een ‘diaconale geest doordrongen’ is. De eucharistieviering is een profetisch teken van een nieuwe samenleving naar Gods droom. Ze is ook een **leerschool** die ons doet ingroeien in de dynamiek van ‘zelfgave’. Ze wil de deelnemers omvormen naar het beeld van Christus en hen doen groeien in de dynamiek van zijn zelfgave uit liefde. We wijzen slechts op enkele elementen:

1. De eucharistie roept op tot gastvrijheid. Dit kan concreet worden door een warm onthaal, maar ook door de hele stijl van vieren: is er aandacht voor mensen met een beperking, voor armen, kinderen, voor nieuwe gezichten? Laat de schikking van de stoelen een ervaring van ‘verbondenheid met elkaar’ toe? Is er samenzang? Wordt de vredeswens doorgegeven?

[Diaken Renaat Aelbrecht vertelt hoe hij gastvrij probeert te zijn voor nieuwe mensen met een migratieachtergrond]

2. De eucharistie roept ons op om ons aan te sluiten bij de zelfgave van Christus: dat is de dynamiek van het eucharistisch gebed: ‘Wat ik van U ontvangen heb, geef ik aan U terug’. Denk ook aan wat we in de eerste impuls hoorden over de voetwassing, het ‘alternatieve instellingsverhaal’ van Johannes.

3. In de verwoording van de voorbede wordt hoorbaar in welke mate onze aandacht gericht is op mensen in nood, op de grote noden van onze wereld.

[Veerle De Clercq vertelt hoe de voorbede tijdens de eucharistie haar engagement in een breed perspectief plaatst]

4. De verbondenheid met zieken en bejaarden wordt zichtbaar dankzij de zending van communiedragers naar zieken.
5. E.G. VII: 'verzamel zo eens alle mensen van alle rassen en talen ... voor de maaltijd van eeuwige verzoening ...' In de eucharistie vieren we de voorsmaak van een verzoende wereld, waarin iedereen deelt in de vrede en de gerechtigheid.
6. De diaken heeft ook in de liturgie de taak om een 'sacrament' te zijn van Christus, de dienaar.
7. Zorg voor een geloofwaardige invulling van de collecte: een uitdrukking van solidariteit.

4. GESTALTEN VAN DIACONIE: verschillende werkterreinen

De diaconie staat in het hart van de zending van de Kerk. Ze getuigt van de doorbraak van Gods Rijk en stelt het leven van Jezus present. Hoe doet ze dat concreet? Ik schets enkele grote diaconale velden en hun onderlinge dynamiek.¹

1. Fraterniteit of broederlijkheid

De diaconie vertolkt bij uitstek de zending van de Kerk naar buiten, naar de wereld toe. Maar hoe zou de kerkelijke diaconie van Jezus kunnen getuigen, als er ook niet in eigen rangen naar elkaar wordt omgekeken?

Paulus schrijft het in zijn Romeinenbrief vooraleer hij de christenen oproept tot liefde jegens allen:

"Bemin elkaar hartelijk met broederlijke liefde" (Rom 12,10)

[Renaat Aelbrecht ziet dat zo]

De kerk wil een plek zijn waar mensen daadwerkelijk om elkaar geven, waar ze elkaars vreugdes, angsten en verdriet delen.

En dan is er nog iets. Ten diepste is onze broederlijkheid gegrondvest in ons kind-zijn van dezelfde Vader. De kern van de fraterniteit is het geloof dat we delen. Dat betekent dat we elkaar als broeders en zusters beter kennen door elkaars geloof te leren kennen. Belangrijke vraag: waar in de parochie kan dat?

¹ We baseren ons in grote lijnen op Antoon Arens, *Als God gebeurt. Over christelijk geloof en inzet voor kwetsbare mensen*, Halewijn, Antwerpen, blz. 145-158.

2. Gastvrijheid

Kerkelijke fraterniteit is een geschenk aan de wereld, op voorwaarde dat ze niet met een soort binnenkerkelijke feelgoodcultuur wordt verward. Gezelligheid zonder gastvrijheid is een getuigenis tegen het geloof.

Gastvrijheid is geen kwestie van inlijven maar van ontmoeten en verbinding maken. We bieden een luisterend oor, de uitkomst van de ontmoeting ligt niet vast. Jazeker, we verhouden ons tot de ander vanuit Jezus en op de wijze van Jezus, maar de ander zit aan het roer. De benedictijnse spiritualiteit van de gastvrijheid leert ons dat in de vreemdeling die bij ons te gast wil zijn, de Heer zelf zich bij ons aandient.

Natuurlijk hoeven we niet te verzwijgen dat we graag iedereen die bij de gemeenschap rond Jezus wil aansluiten, van harte onthalen en als een broer of zus in ons midden opnemen. Dat geldt bij uitstek voor wie 'arm' zijn in de vele betekenissen van het woord: arm aan middelen, aan kansen, aan vriendschap, aan gezondheid, aan toekomst, aan hoop... Mensen verzamelen en insluiten in plaats van uitsluiten – het behoort tot de centrale opdracht van de Kerk.

Een belangrijke vraag daarbij luidt: voelen de armen zich thuis bij ons? Is het denkbaar dat ze deel uitmaken van ons parochiaal zangkoor, onze bewegingen of werkgroepen? Voelen ze zich daar op hun gemak? Worden ze aanvaard?

[Renaat geeft een concreet voorbeeld]

Een gastvrije gemeenschap is ook een gemeenschap die zich de gezindheid van de 'armen van geest' eigen maakt. Gastvrij worden betekent: van de armen willen leren.

-> Gastvrijheid in de parochie krijgt bijvoorbeeld gestalte via de medewerkers van het secretariaat, via een onthaalploeg, via het onthalen en 'omarmen' van een vluchtelingengezin in een huis van de parochie, via een ondersteuningsinitiatief voor mensen met een migratie-achtergrond.

3. Presentie

De Kerk onthaalt de armen en sluit gemeenschap met hen. Maar het volstaat niet de deuren voor hen te openen. Een diaconale Kerk treedt ook naar buiten en zoekt arme en kwetsbare mensen op. Ze is niet alleen gastvrij, maar ook present. Present zijn kun je vertalen als 'aanwezig zijn bij'. Maar wel in een heel sterke betekenis.

De Nederlandse filosoof Andries Baart ontwikkelde een systematische theorie en methode van de presentie voor de diaconie en de zorg.² Daarin staan menselijke bewogenheid en liefdevolle bekommernis centraal. Dat staat in contrast met hoe onze zorgverlening vandaag doorgaans werkt: sterk technisch en probleemgericht. De klemtoon van de presentie-beoefening ligt op de mens, zijn waardigheid, zijn kostbaarheid en zijn verlangen naar

² <https://www.andriesbaart.nl/presentie/> en voor een beknopte schets: https://www.kuleuven.be/thomas/cms/docs/pastoralePerspectieven/pnb134_presentietheorie.pdf

geborgenheid. De zorgende streeft ernaar te ‘zijn met’ en zo ook ‘er zijn voor’ de behoeftige ander. Dat gebeurt allereerst door af te stemmen op de leefwereld en levensloop van de ander en door het aangaan van een relatie.

[Veerle De Clercq illustreert dat concreet]

Ons diaconaal werk kan er alleen maar wel bij varen als we de presentie-theorie beter leren kennen. Maar we dienen twee valkuilen te vermijden³:

1. presentie-werk ontslaat ons niet (altijd) van het spreken van een gelovig woord én
2. presentiepastoraal verliest aan kracht als we het als een systeem of techniek, los van onze zending vanuit de kerkgemeenschap zouden ‘hanteren’. Diaconale presentie heeft iets sacramenteels, ze verwijst naar een grotere Aanwezigheid: Diegene die zichzelf laat kennen als “Ik zal er zijn voor u”.

4. Solidariteit

Diaconie is niet iets dat zich in de marge van het kerkelijk leven afspeelt, waarbij liturgie en catechese het echte kerkwerk zouden vormen. Diaconie is noch min noch meer geloofsbeleving in de praktijk en dus de zaak van de hele gemeenschap. Daarom is het belangrijk dat de zorg voor kwetsbaren en armen concreet en beleefbaar aanwezig is in de parochie.

[Laten we even luisteren wat Eddy De Pauw hierover zegt]

De nieuwe oriëntatienota over de ‘pastorale uitdagingen voor de parochie’ (2020) zegt hierover:

“Kwaliteit is [hierbij] belangrijker dan kwantiteit. Het komt erop aan tekens te stellen en gist in het deeg te zijn. Daarom mag diaconie niet worden uitbesteed aan (semi-)externe groepen of organisaties en is het goed dat één of enkele concrete projecten vanuit het hart van de parochie worden gedragen.”

[Vanuit het hart van de parochie, en dus is diaconie iets van alle parochianen, zegt Marina Botta]

Naar gelang de traditie, de lokale sociale realiteit, de charisma’s van de parochianen, kunnen diaconale projecten zeer divers zijn. Het kan om een bescheiden sociale dienst gaan, om een welzijnsschakel, een tweedehandswinkel, een initiatief van voedselondersteuning, huiswerkbegeleiding voor kansarme jongeren, een goed uitgebouwde ketenzorgwerking die de band legt tussen een voorziening en de parochie, een parochiale ziekenbezoek- of rouwzorggroep, of een wat systematischer uitgebouwde armoedewerking zoals in Aalst of Geraardsbergen.

Tenslotte, diaconie is ook ...

³ Zie Stijn Van den Bossche, Presentie. Onwillekeurig sacramenteel, ...

5. Deelname aan de strijd voor gerechtigheid, vrede en behoud van de schepping

Diaconie kan 'goedheid' proberen binnen te brengen in de bestaande onrechtvaardige structuren van onze samenleving en wereld. Maar onze katholieke sociale traditie is er tegelijk van doordrongen dat we ook die structuren zélf moeten durven in vraag stellen en transformeren.

Een aantal organisaties, ontstaan in de schoot van de Kerkgemeenschap helpt ons daarbij. Zij ondersteunen tot op vandaag met hun analyses en acties het diaconale werk van de Kerk.

Ze helpen ons...

- Stemlozen stem te geven (Caritas, Welzijnszorg, Welzijnsschakels, Broederlijk Delen en Orbit)
- Betrokken te zijn op de brandhaarden in de wereld (Pax Christi, maar ook Sant'Egidio)
- Een ecologische levensstijl en scheppingsspiritualiteit te ontwikkelen (Ecokerk⁴ – dat ook in ons bisdom sterk actief is).

Tot hier een poging om de belangrijkste terreinen van het diaconale veld in kaart te brengen. Dank u wel.

⁴ Zie <https://netrv.be/ecokerk>